

บทความออนไลน์

คามิชิโบ เรื่องเล่าหลังม่านของนิทานแผ่นกระดาษ

ในยุคที่โลกยังไม่มีประดิษฐ์กรรมทางการบันเทิงอย่างโทรทัศน์หรือออนไลน์สตรีมมิ่ง อาชีพ ‘นักเล่านิทาน’ เคยเป็นอาชีพที่ได้รับความนิยมอย่างสูงมาก่อนในยุคสมัยหนึ่ง อาจเพราะมันเป็นความบันเทิงเดียวที่ผู้คนสามารถเข้าถึงได้ในราคาที่ไม่แพงนัก

นักเล่านิทานในแต่ละท้องถิ่นล้วนมีกลวิธีดึงดูดใจผู้ฟังที่แตกต่างกัน บ้างขับร้อง บ้างออกลีลาท่าทาง บ้างอาศัยเครื่องประกอบจังหวะช่วยเร้าอารมณ์ผู้ฟังให้รู้สึกมีอารมณ์ร่วม ศาสตร์ในการเล่าเรื่องจึงถูกพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ตามวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นและความต้องการของยุคสมัย

รูปภาพจาก: <https://insaitama.com/a-kamishibai-performer-in-the-making/>

คามิชิไบ ศิลปะการเล่านิทานจากแผ่นกระดาษ

หนึ่งในประเทศที่มีรากฐานการพัฒนาศิลปะกลวิธีเล่าเรื่องมาอย่างยาวนานที่สุดในโลกประเทศหนึ่งคือญี่ปุ่น ย้อนกลับไปนับร้อยปีก่อน คนญี่ปุ่นได้คิดค้นวิธีการเล่าเรื่องแสนมหัศจรรย์ขึ้นมาได้รูปแบบหนึ่ง มันมีชื่อว่า คามิชิไบ (Kamishibai) ในภาษาญี่ปุ่นคำๆ นี้มีความหมายว่า ‘ละครกระดาษ’ หรือหากจะให้อธิบายเฉพาะเจาะจงลงไปกว่านั้น คามิชิไบก็คือศิลปะการเล่าเรื่องของนักเล่านิทานโดยมีรูปวาดบนแผ่นกระดาษช่วยเติมเต็มจินตนาการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นักเล่านิทานคามิชิไบจะใช้กล่องไม้ที่มีบานพับแทนโรงละคร เมื่อมีผู้ชมมารวมล้อมมากพอบานไม้นั้นจะถูกเปิดออกเพื่อให้เห็นภาพวาดที่อยู่ด้านใน ในระหว่างการดำเนินเรื่องนักเล่านิทานจะค่อยๆ ดึงภาพที่ซ้อนกันอยู่ออกทีละรูป ในยุคแรกภาพวาดเหล่านั้นมักเป็นภาพที่นักเล่านิทานเป็นคนวาดด้วยตัวเอง นอกจากความสนุกสนานของเนื้อเรื่องแล้วเสน่ห์อย่างหนึ่งของคามิชิไบจึงยังขึ้นอยู่กับฝีมือการวาดภาพและลีลาการเล่าเรื่องที่มีเอกลักษณ์แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล

จากต้นกำเนิดสู่ยุครุ่งเรือง

มีบันทึกอธิบายว่าต้นกำเนิดของคามิชิไบเริ่มต้นขึ้นในยุคศตวรรษที่ 12 โดยเกิดขึ้นจากวัดแห่งหนึ่งที่พระสงฆ์ใช้ม้วนภาพวาดประกอบการเทศน์ เพื่อให้การแสดงหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนามีความน่าสนใจและดึงดูดผู้ฟังได้

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ ARIT NPRU

จนกระทั่งถึงยุคเอโดะ รูปแบบการเล่านิทานก็มีการพัฒนาขึ้น ภาพวาดบนกระดาษถูกห้อยเอาไว้บนเสาเพื่อให้ผู้เล่าสามารถเคลื่อนย้ายไปเล่านิทานตามสถานที่ต่างๆ ได้

เมื่อมาถึงยุคเมจินอกจากภาพวาดแบบเต็มแผ่นทั่วไปแล้ว ยังมีคนคิดค้นสร้างหุ่นตัวละครที่เกิดจากการตัดกระดาษแปะเข้ากับเสาไม้ คล้ายๆ กับหุ่นละครเงาของมาเลเซียและอินโดนีเซียขึ้น ความหลากหลายและแปลกใหม่ทำให้การเล่านิทานประกอบภาพค่อยๆ ได้รับความนิยมมากขึ้นในวงกว้าง

ทว่ากว่าที่คามิชิโบจะเข้าถึงยุครุ่งเรืองจริงๆ ก็ต้องรอนถึงช่วงปี 1930 เสียก่อน โดยช่วงเวลานั้นโลกกำลังต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ซึ่งเป็นผลพวงมาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ผู้คนจำนวนมากต้องตกงานอย่างไม่ทันรู้เนื้อรู้ตัว ด้วยเหตุนี้คนจำนวนหนึ่งถึงได้เลือกผันตัวเองมาเป็นนักเล่านิทานคามิชิโบ

รูปภาพจาก: <https://mag.japaaan.com/archives/72459>

พวกเขาสร้างตู้ไม้เล็กๆ ที่เรียกว่า บุตไต (Butai) ขึ้น แล้วติดมันเอาไว้หลังจักรยาน นักเล่านิทานจะเลือกพื้นที่ชุมชนที่มีผู้คนพลุกพล่าน ขยับกรับไม้ (Hyōshigi) เสียงดังกริบแกริบให้ผู้คนที่สนใจพากันล้อมวงเข้ามา จากนั้นก็จะเปิดขายลูกอม และสารพัดขนมจุกจิกเพื่อหารายได้ เมื่อพบว่าผู้ชมมากพอตู้บูไตก็จะถูกเปิดออกเผยให้เห็นภาพวาดฉากละคร

ในช่วงที่รุ่งเรืองมากๆ นักเล่านิทานบางคนอาจต้องเปิดแสดงมากถึง 10 รอบต่อวัน โดยนิทานพื้นบ้านเรื่องฮิตที่ผู้คนในยุคนั้นนิยมหยิบยกมาเล่า ได้แก่ **เจ้าหญิงคางุยะ** ตำนานเจ้าหญิงคางุยะหรือตำนานคนตัดไม้ เป็นนิทานพื้นบ้านของประเทศญี่ปุ่นที่มีมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 10 เล่าถึงเจ้าหญิงจากดวงจันทร์ที่ชายตัดไม้มาพบ

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ ARIT NPRU

และได้เลี้ยงดูไว้ จนกระทั่งวันหนึ่งที่ต้องกลับไปยังดวงจันทร์ หรือ โม่โมทาโร่ ตำนานพื้นบ้านของญี่ปุ่นว่าด้วยเด็กชายที่ถือกำเนิดจากลูกท้อ เมื่อโตขึ้นเขาก็ได้ไปสู้กับยักษ์ และสามารถนำความสงบสุขคืนสู่ผู้คน ไปจนถึงนิยายแนวดราม่า หรือซูเปอร์ฮีโร่ และเมื่อนวัตกรรมการ์ตูนพิมพ์เจริญขึ้น จากคามิชิไบที่สร้างสรรค์ด้วยฝีมือแปร่ง ก็เกิดเป็นธุรกิจภาพพิมพ์สีเพื่อให้นักเล่านิทานสามารถเช่าหรือซื้อหาไปประกอบอาชีพได้

เมื่อโรงละครต้องปิดม่าน

คามิชิไบยังคงได้รับความนิยมจนถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากเป็นความบันเทิงที่มีราคาถูก ผู้คนที่อดอยาก แร้นแค้นจากสงครามอาศัยเรื่องราวสนุกสนานเหล่านี้ปลอบประโลมใจให้สามารถผ่านวันอันยากลำบากไปได้

จนกระทั่งการมาถึงของโทรทัศน์ในช่วงปี 1950 เจ้าจอสีเหลี่ยมที่มีภาพเคลื่อนไหวโดยไม่ต้องอาศัยมือคน ขยับจนได้รับฉายาว่า ‘คามิชิไบไฟฟ้า’ ก็เข้ามาแทนที่ จนคามิชิไบรูปแบบเก่าเสื่อมความนิยมลง นักเล่านิทานหลายคนต้องสูญเสียอาชีพที่เคยใช้เลี้ยงปากเลี้ยงท้อง บ้างหันไปทำอาชีพอื่น บ้างก็อาศัยความสามารถในการเล่าเรื่องราวทางต่อยอดในแวดวงงานโทรทัศน์

แม้ในท้ายที่สุดแล้วโรงละครเล็กๆ ที่สืบสานศิลปะพื้นบ้านแต่โบราณมาต่างต้องพากันปิดตัวลง ทว่าศาสตร์แขนงนี้ ก็ไม่ได้สูญหายไปไหน กลวิธีเล่าเรื่องแบบคามิชิไบยังถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอน หรือในเทศกาลงานศิลปะต่างๆ อยู่เสมอๆ

เรื่องเล่ารอบโลก

ในยุคก่อนที่โทรทัศน์จะกลายเป็นความบันเทิงหลักที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ นอกจากศิลปะการเล่านิทานประกอบภาพแบบคามิซิบะที่มีต้นกำเนิดในประเทศญี่ปุ่นแล้ว อีกหลายประเทศทั่วโลกต่างก็มีกลวิธีถ่ายทอดเรื่องราวเพื่อสร้างความบันเทิงเร้าใจให้กับผู้ชมได้น่าสนใจไม่แพ้กัน อาทิ

Naghali ศิลปะการเล่าเรื่องแบบโบราณจากอิหร่าน โดยอาศัยคนเล่าเพียงคนเดียวสวมบทบาทเป็นตัวละครต่างๆ ผสมผสานกับการร้องเพลง เล่นเครื่องดนตรี หรือออกลีลาท่าทางประกอบ เพื่อสร้างความสนุกและตื่นเต้นให้กับผู้ชม เนื้อเรื่องส่วนใหญ่ที่มักนิยมหยิบมาเล่าคือการต่อสู้กันระหว่างความดีและความเลว ความรัก หรือประวัติของผู้ที่เป็นตำนานแห่งดินแดนเปอร์เซีย

รูปภาพจาก: <https://m.ntok.go.kr/kr/Ticket/Performance/Details?performanceId=265583>

P'ansori การแสดงนิทานแบบขับร้องที่โด่งดังจากประเทศเกาหลี โดยอาศัยฝีมือการถ่ายทอดเรื่องราวที่ต้องการสื่อสารผ่านนักร้องหนึ่งคน และผู้ตีกลองประกอบอีกหนึ่งคน มีจุดเริ่มต้นในหมู่มชนชั้นล่างของสังคม ก่อนที่จะได้รับความนิยมแพร่หลายไปในผู้คนทุกชนชั้น ในอดีตนิยมเล่นเรื่องราวที่เป็นสุชนาฏกรรม แต่ในปัจจุบันเนื้อเรื่องที่มีตอนจบรื่นทได้ได้รับความนิยมมากกว่า

ข้อมูลอ้างอิง

<https://www.kamishibai-ikaja.com/en>

<https://www.fapot.or.th/main/information/article/view/207>

<https://www.artbangkok.com/?p=48971>

ที่มา <https://www.tkpark.or.th/tha/home>

